

V Praze není německé literatury, avšak jest zde několik německých literátů, týmž právem nebo touž náhodou, jako jich žije nebo žilo do nedávna několik v Pešti. Literatura jest totiž něco jiného a něco více než skupina literátů, byť sebepočtenější, žijící v některém území nebo v některém městě; literatura jest vyšší útvar, odpovídající svým životem zákonnou odpovědí národnému celku, asi tak, jako květ odpovídá stromu. A toho nemůže ovšem býti pro Němce v Praze, ba ani ne v Čechách; není zde vůbec jejich stromu sahajícího svými kořeny do tmy věků, do prsti minulých státně národních dějů; není zde národa připoutaného osudným a jedinečným poutem k této půdě, a právě k této půdě. Jejich národ, jejich strom se svými kořeny jest vsazen jinde než v této české zemi; snad v zemích alpských, snad v Prusku, snad v Sasku... všude, jen ne v tomto království. Jsou zde buď kolonisty — ale kolonisté, řekl vtipný člověk, nemají literatury, mají jen *noviny* — , buď, pokud jsou opravdu básníky nebo umělci, exotickou rostlinou, zanesenou sem větrem náhody a rozmarem soukromého určení.

A právě proto, že jsou zde živlem exotickým, vystihli někteří němečtí spisovatelé zvláštní vnějškový ráz Prahy — Prahu jako evropskou velkoměstskou individualitu pod zorným úhlem vzdělaného kulturního cestovatele a labužníka — dříve a lépe než spisovatelé čeští; svým výjimečným položením mají právě zrak způsobilejší vnímatí odlišnost, exotičnost Prahy jako nádherného uměleckého památníku, na němž pracovalo vedle českého

oteckého ducha i tolik rukou cizích. Pamatuji se, že německá — německá v tomto smyslu slova — spisovatelka pí Hauschnerová již před desítilletími nazvala Prahu městem největší krásy pod sluncem; jen prý měla by se zasypat jako Pompeji nebo Herkulaneum, aby ho lidé nezkazili. Zde dostalo se exoticky diletantnímu stanovisku t. zv. německých literátů pražských výrazu přímo klasického. Ano, jim jest celá Praha uměleckým objektem, který by nejraději přiklopili sklem nějaké obrovské vitriny muzejní a napsali na ní pak: *Neračte se dotýkat!*...

Nám jest však ne mrtvým předmětem umělekohistorickým, nýbrž čímsi žhavě nehotovým, bolestně nedotvořeným, čímsi, co čeká pokračování a čeká to právě od nás. Pro nás jest Praha všecko jiné jen ne předmět kvietistické záliby, jen ne látka k exotickým zajímavostem a kuriozitám. Nám jest bojištěm nejvášnivějšího boje životního, a vyslovíme-li slovo Praha, vidíme před sebou perspektivy budoucnosti, ne uzavřený svět minulosti. Proto čeští spisovatelé nalézají k Praze svůj poměr později snad než několik německých exotiků pražských, ale ovšem poměr ten jest také toto genere jiný než poměr jejich: jde spíše k *duchu* Prahy, k jejímu bytostnému jádru, kterému jest souzeno, aby vypučelo v polích budoucnosti, ne k její skořápce sebekrásnější a sebezajímavější.

Prošly mně hlavou tyto myšlenky, když jsem vzal do rukou román p. *Maxe Broda Tychona Brahe cesta k Bohu*, ježž český vydali nedávno u Topiče. Tento román pražského Němce jest totiž také pražský román a pražský historický román: dějstvuje se v době Rudolfově, na počátku 17. století. Aha, řekl jsem si, zase jeden literární obchodník exotickými artikly; nevím ani již z pražských Němců kolikátý. Proč ne? Praha jich unese na svém královském těle třeba ještě o kopu více. A snad ji ani nezasvědí! Nedávno dopomohl své literární chatrnosti Golemu takto k jakési vnějškové zajímavosti p. Meyrink (také, žel, přeloženo do češtiny!), nyní může jíti touže cestou, ostatně dávno již velmi dobře prošlapanou, p. Brod.

Ale při četbě opravil jsem brzy svůj prvotný odmítavý před-

sudek. Román Maxe Broda jest totiž nejprve dobré, umělecké dílo, a teprve na druhém místě staropražský román; a i tímto staropražským románem je v *jiném smyslu*, než je jím kniha Meyrinkova nebo podobné knihy jeho soukmenovců. V díle Brodově není Praha zajímavou, ale vnějškovou divadelní kulisou: jest *vyhnanstvom duše*, která ztratila svůj směr, jež nedovede vyznati se v božím světě, a přispívá podstatně k jejímu utrpení. Veliký dánský hvězdář Tycho de Brahe, jehož náhrobek v chrámě Týnském zná každý Pražan, prožívá v Čechách nejmučivější dobu svého života, své stáří, a více než stáří: sklon své vědecké tvorby. Tycho de Brahe byl postaven neblahým osudem v přechodnou dobu své vědy, které jest vášnivě oddán, hvězdářství. Žije v době, kdy staré není již pravda a nové není ještě pravda. Ptolemaevská soustava světová stojí proti soustavě Koperníkově; obojí nepodává úplného vysvětlení pozorovaných jevů nebeských, ačkoliv soustava Koperníková se mu blíží více než Ptolemaeva. Tychonovi není souzeno, aby byl rozsudím a řešitelem; aby opíraje se o Koperníka, šel za něho a podal zákonný, dokonalý a harmonický výklad světového dějství.

Tycho jest veliký roztříštěný talent, ale ne čistý tvořivý genius, nadaný intuitivním hlubokým zorem, který prosvítá a povznáší ve vyšší jednotu tříšť jednotlivin zdánlivě si odporujících. Všechna jeho úžasné bystrá pozorování neprospívají mu, naopak: noří jej v nejistotu větší a větší. Jest mu souzeno, aby bezděky pracoval pro někoho většího, pro nějakého následovníka svého, jenž použije jeho faktů proti němu jako materiálu své myšlenkové stavby.

Tento následovník, větší svého předchůdce, logikou dějin určený k velikému dílu tvůrčímu, jest Kepler. A v románě Brodově jest krásně vystiženo, jak starý hvězdář, zklámaný a zhořklý sám sebou i útoky světa vnějšího, jest zároveň přitahován i odpuzován od toho, kdo bude jeho i překonatel i naplnitel; jak všecko, co jest nejčistší v jeho veliké duši, volá k sobě Keplera a upíná se k němu z přátelství, netušíc, že pronáší bezděky zmar všemu, čím tato duše lne ke světu a jeho zájmům, těm ne-

čistým složkám jeho ducha, které žijí ze zbabělého kompromisu.

Kepler proti Tychonovi jest čistý výsostný genius proti roztrženému spornému talentu. Keplerovi není pochyb, není nejistot, žije jako v oblaku, oddělen od špíny světa; určený jen k službě výsostné pravdě, uchováající se nepotřísněný svému velkému úkolu. Tycho nazývá jej „svou metlou“, neboť v jeho zrcadle vidí teprve jak náleží celou svou rozpoltěnost a bidu; ale jest také jeho vysvoboditelem tím, že dá se mu rozpomenouti na jeho čisté vnitřní jádro a dopomůže mu tím, aby proniklo obaly a sežehlo je posléze. Tycho de Brahe odpoutá se posléze od světa ne ve vzdorné nenávisti, ale v lásce: překonatel světa a jeho zloby, nepodlehly jí, nalézá ve své osobnosti očištěné utrpením most ke svému Bohu.

Autor sám nazval svůj román románem „vyhnanství duše“, odtržené od „*živných pramenů domova a od mateřského instinktu*“. Kdyby žil, chce říci autor, Tycho ve své vlasti, nepodlehl by těm žalostným niterným svárům, kterým propadá na cizí půdě a pod cizím nebem; boj jeho s ničivými silami byl by snazší; duše jeho nebyla by ztratila svého vnitřního kompasu.

Tento případ duše bez domova dotkl se mne velmi hluboko v osudu *svě židovské duše*, jež zakleta pod chladným nebem, darmo prahne po tom, aby mohla rozvinouti vrozené dobré síly a harmonisovati je k přirozenému životu.

Zde jest klíč k Tychonu Brahe. Není to *německý* román, jest to *židovský* román svou symbolickou silou osudotvornou. Na dně jeho není ani nenávisti, ani diletantské zvědavosti a touhy za rafinovanými estetickými požitky, které mně zprotivňují až k hnusu všecku staropražskou beletrii exoticky pojímanou, jak ji píší nejen Němci, ale i někteří dekadentští Češi; na dně jejím jest mučivá a zmučená touha vykupitelská. A toto nejvlastněji židovské jest tak krásné v románě Brodově, a konec konců, opravdovému češství i velmi blízké a srozumitelné.